

УКРАЇНСЬКИЙ ЕПІСТОЛЯРІЙ У МОНГРАФІЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ

Качкан В. А., Качкан О. В. Екскурси і дискурси (українська історія, література, культура, філософія, фольклористика, етнологія, пресологія в епістолярному віддзеркаленні: панорама проблеми): Монографія. – Івано-Франківськ, 2009. – 212 с.

Українська філологічна робітня нещодавно збагатилася добротним науковим виданням, що його благословила Вчена рада Львівської національної наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України. Екскурсивність праці детермінує своєрідну екстрополяцію від базових теоретично-аналітичних аспектів науки про письменство у напрямі з'ясування питань введення додаткової інформації, епізодів, постатей почерез епістолярне відображення, бо, як справедливо зазначено в передслові книги, «часом – один листовний рядок може виказати більше об'єктивної правди, суджень чи передбачень, ніж газетна цілополосна публікація, пустослівна брошура, навіть окрема книжка».

Поряд з цим, – на огромі епістолярних текстів, що належать визначним діячам українства, – автори монографії у дискурсивному контексті демонструють логічно організований, аргументований виклад обстоюваних ними позицій, тримаючи в полі зору багатство психологічних виявів численних авторів віднайденого і опрацьованого епістолярію.

Перший розділ монографії «Епістолярій в академічних ризах» розкриває перед читачем не тільки квантативну (кількісну) ознаку віднайдених в архівних припорохах унікальних раритетних зразків листування, але й подає глибоко-аналітичні наукові розмисли над змістом листів, біографічними перипетіями їхніх творців, культурологічного українського поступу означеного хронометричного періоду.

Так, із авторських досліджень, поданих у алфавітному порядку персоналій, відчитуємо цікаві довідки про природу художньої творчості О. Маковея, інформацію про творчі взаємини І. Франка і А. Кримського, світогляд Марко Вовчок. Завдяки прочитанню чималого епістолярію, руйнуються усталені догми про нібито суто «кабінетно-вчену» природу досліджень М. Грушевського, а листи О. Кобилянської не лише розкривають багатий духовний світ письменниці (завдяки літературно-пошуковому подвигу св. п. професора Ф. Погребенника), але й її взаємини із низкою видатних діячів науки і літератури Прикарпатського краю та зарубіжжя.

Нечисленні листи зачинателя нової української літератури І. Котляревського висвітлюють як життєписні нюанси цієї постаті, так зосібна і його працю над «Енеїдою».

Епістолярій майстра прозової форми М. Коцюбинського неабияк утверджує його авторитетність, а то й харизматичність у середовищі тодішньої претензійної письменницької богеми. Достатня відвертість у листуванні привертала до керманіча українського літературного імпресіонізму очевидну зацікавленість, – більш вдумливі реципієнти

проглядали пряму ліричність поміж одуховленою кореспонденцією до О. Аплаксіної і художнім виплеском ментного творення його прозових шедеврів – «Fata Morgana», «Persona grata», «В дорозі», «Intermezzo», «Тіні забутих предків» тощо.

В доробку одного з авторів рецензованої праці – проф. В. Качкана – кілька років тому вже оприлюднювалося листування Богдана Лепкого, в якому дослідник зумів зібрати, прокоментувати і видати більше півтисячі листів¹. В «Екскурсах і дискурсах...» поміщено розлогу аналітичну розвідку про вагомий аспект творчої особистості Б. Лепкого, а також усієї творчої династії Лепких – братів Миколи, Лева та їхнього батька Сильвестра (Марка Мурави).

Подибуємо у тандемному дослідженні цікаві факти із життя духовного проводиря українців Митрополита Іларіона (Івана Огієнка), який, попри свою досекундну зайнятість, старався знаходити якусь часину для допомоги початкуючим духівникам, письменникам чи лінгвістам.

Листування К. Студинського – це не лише дециця приватних ціх буття громадського діяча, але й своєрідна хроніка українського суспільного і культурного життя за час від кінця ХІХ ст. до початку другої світової війни, а епістолярій Лесі Українки, Івана Франка – то окремий художньо-мистецький, культурологічний, соціально-політичний світ, не до кінця ще вивчений і поцінований.

Етико-естетичні світоглядні підмурівки проступають із хвилюючого емоційного життєпису жінки-борця Олени Теліги, екзистенція інтелектуального ідеалізму і змагу – із «комуноквазівивихами» Василя Стуса, душевідверті діалоги – із листів братів Тютюнників...

У наступному підрозділі монографії – «Знахідки у книжковому потоці» – автори вихоплюють із архівних джерел, передмов, спогадів, досліджень, науково-документальних видань багатющий матеріал, який не тільки заповнює певні прогалини у нашому літературознавстві, але і спонукатиме інших дослідників інтенсивніше розвивати цю галузь гуманітарного знання, оскільки вона цікава, неординарна, недостатньо роздроблена нашою наукою.

З якою ж цікавістю спраглий до комплексного пізнання читач розкриває для себе трагедію Алли Горської у контексті репресивних гонінь на митців тоталітарної системи, яка, за зболеною констатацією авторів, «у всі часи не терпіла вільнодумства інтелігенції, працювала «на ти» з національним інтелектом, виробляла найвитонченіші форми і методи». А хіба так багато знаємо про особистісну глибоку філософію любові поета Зіновія Красівського, лінгвіста-емігранта Петра Митропана, творчий триумф і трагедію українського слова, виплеканого на чужинецьких манівцях А. Любченком, У. Самчуком, Є. Маланюком, С. Гординським, на рідній, та не своїй землі М. Хвильовим, П. Тичиною, Ю. Яновським тощо.

Читач-фахівець буде потішений поданням вичерпних відомостей про збірник листів книгознавця і літературного критика Ю. Меженка,

¹ «Журавлі повертаються...»: З епістолярної спадщини Богдана Лепкого/ Упоряд., авт. передм., приміток і коментарів В.А.Качкан. – Львів, 2001. – 920 с., іл..

композитора та церковного діяча у Відні професора А. Гнатишина та його побратима – медика О. Гридового. А навіть важко уявити у якому глибокосекретному запроторенні була епістолярна кореспонденція очільників українського націоналістичного руху Є. Коновальця, В. Мартинця, В. Липинського, а тепер маємо чітку бібліографічну вказівку на таку раритетну книжкову з'яву.

Почерез епістолярій привідкривається завіса до глибшого пізнання поета і священника Я. Лесіва, вченого світового рівня І. Горбачевського, суперечливого світогляду П.Куліша...

Усього за останні роки копітка дослідницька скрупульозність вчених із засіків історико-філологічної періодики («Дзвін», «Дивослово», «Київ», «Народна творчість та етнографія», «Український історичний журнал», «Слово і час», «Березіль», «Київська старовина», «Пам'ятки України: історія та культура», «Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» тощо) висіяла найвідбірніше зерно українського культурологічного епістолярію, прошкічувала огром аналітичних дописів багатьох вчених у цій галузі філологічного знання. Барометр періодики зафіксував широко-амплітудні психо-емоційні, світоглядні коливання піднесення і падіння великих вершителів української справи, життєподвиг яких то проливавсь дощопадом письменницької, наукової праці, то освічував розпогоджений небозвід мрією про не таке вже й далеке щасливе національне майбуття.

Тут і заокеанська скитальська тужба митця С. Гординського, й відчайдушня передсмертного листа-звернення М. Грушевського до радянського владоможця-інтригана В. Молотова, у розпуці за втраченим українством, і розробки націоїдеї Є. Чикаленком, Олегом Ольжичем, О. Сеніком, О. Чемеринським, К. Осьмаком, мрієвтілювальний ентузіазм шістдесятницької когорти – Ірини Калинець, В. Чорновола, І. Світличного, Алли Горської, Ліни Костенко, Надії Світличної. І несть числа тим іменам, які правдою і совістю прислужилися втіленню української національної ідеї, нашої культури, суспільно-політичної думки.

Другий розділ – «З літературознавчих та фольклористичних зошитів» – це до двадцяти авторських дописів, відгуків, рецензій, шкців, статей, що вийшли з-під його пера за останніх кілька років. Тут і зболеність душі громадянина-патріота в теоретико-прагматичному аналітичному зрізі «націоїдея – ген українця», де автор глибокодушно й експресивно вивергає горе-правду нашого сьогодення, закликаючи «не намотувати на колесо рідної історії тасьму новолихоліть». Засвоєно уроки Великого Кобзаря в його 195-і роковини від дня народження іскрометно-натхненого слововиплеску «За всіх сказав, за всіх переболів...», у якому огниво Шевченкового слова запалює наші смолоскипи національної гідності та честі. Достеменно розуміючи анатомію творчості, вдало вловлюють автори «Слід невловимого Протея», аналітично мандруючи лабіринтами книги О. Слоньовської. Це велемовно засвідчує й розвідка «Тяжіння до вищого імперативу». Фахова праця професора Михайла Нечиталюка «Публіцистика Івана Франка –

«школа політичного думання»: семінарій для журналістів (1875–1893)», поцінована у монографічній статті «До незгасного досвіду Франка». Інша стаття «Шлях до сучасної рецепції та реінтерпретації, звернена до дослідження праці Наталії Поплавської «Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст.». Поціновано в монографії працю відомого закарпатського фольклориста і філолога Івана Хланти «Жанр духовної пісні: історія та поетика (на матеріалі Карпатського регіону)», дослідження Ольги Фабрики-Процької «Пісенна культура лемків XX ст.: збереження традицій та новотворчість» та розвідку Олесі Церковняк-Городецької «Фольклористична спадщина Катерини Грушевської в контексті розвитку загальноєвропейської фольклористики». Багато цікавих думок висловлено й про дослідження Галини Литвиненко архитипно-образної системи фольклорної свідомості календарно-обрядових пісень, а також розмислів над рукописом Тетяни Андреєвої «Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі».

У цьому розділі поміщено літературознавчо-критичний есей про ювілейну збірку вибраного відомого вченого-філолога, професора Богдана Мельничука, життєподвиг Теофіла Виноградника, що спромігся сповнити заповіт свого вчителя Івана Федорака (Івана Садового) – повернути його прах із чужини на рідне Покуття, та тужлива зажура за втратою побратима, відомого вченого О. Рисака, життєва зоря якого закотилася в засвіти безсмертя так негадано з приводу його посмертного збірника..

Монографія укомплектована розлогим іменним покажчиком, покажчиком періодичних видань, списком умовних скорочень. Наукову апробацію монографічної праці зробили Олег Гринів, Микола Тимошик, Микола Дмитренко, Іван Хланта.

Книга зорієнтовує на отримання неупередженої інформації з перших рук. Вона одна з найоригінальніших та змістово найдовершеніших в епістолярному жанрі, тому без сумніву матиме успіх і наукову затребуваність як у фаховому середовищі, так і в широкому читацькому загалі.

Микола Сулятицький,
кандидат філологічних наук
м. Івано-Франківськ